Verslag van de KNNV-reis naar Hohe Meissner en Hessische Schweiz

22 - 29 mei 2018

Deelnemers:	Anke Smits
	Ineke Klaver
	Joke Tammen
	Leo Bogaard
	Marchien van Looij
	Marijk den Hoed
	Miep Verwoerd
	Sjef van Beek
Reisleiding:	Betty van Leeuwen
Opmaak totaalverslag:	Ineke Klaver

Foto's omslag en deze bladzijde:
Witte Rapunzel: Joke Tammen
Grote Anemoon: Marchien van Looij
Grote Graslelie: Joke Tammen
Heelkruid: Marchien van Looij
Kranssalomonszegel: Marchien van Looij
Witte Rapunzel: Leo Bogaard
Vuursalamander: Betty van Leeuwen
Bospaardenstaart: Marchien van Looij

dinsdag 22 mei

verslag: Betty van Leeuwen

We vertrekken slechts 10 minuten na 10.30 uur vanaf achterzijde station. Iedereen is op tijd, maar de weg naar het toilet op station Arnhem blijkt een excursie op zich. De bus is zo goed als nieuw met royale bagageruimte, en de rit van ruim 400 km verloopt voorspoedig via de noordelijke rondweg van Dortmund richting Kassel. Wel verbaast ons de enorme congestie van vrachtwagens uit allerlei windstreken, die bij de op- en afritten van de autobanen, soms twee rijen dik, de doorgang verstoppen. Voor kleinere auto's wordt nog heel vriendelijk een smal poortje open gehouden om op de linkerbaan te raken waar je verder kunt rijden, maar bizar is het wel.
Halverwege de middag bereiken we Zierenberg en we hebben niet veel moeite om met een kaart en plaatselijke borden de Dörnberg, een Muschelkalk-gebied, te vinden. We weten dat de berg niet alleen natuurgebied is, maar ook een plek voor o.a. paragliding en rondwandelingen. Er graast vee, dat het gras kort houdt. Diverse landingsbaantjes in meerdere richtingen worden gemaaid. Natuurlijk kun je zo'n eerste dag niet opschieten, want terwijl de koeien rustig liggen te herkauwen, zijn de KNNV'ers ernaast op de knieën druk aan het grazen naar bijzondere soorten in de vegetatie (zie de plantenlijst). Die blijkt wel gevarieerd, maar niet zoals op andere echt schrale kalkhellingen. Het uitzicht is weids zonder hekken. Als we toevallig naar boven kijken, komt er een Rode Wouw langs vliegen, maar waar het werkelijk van wemelt zijn de Veldleeuweriken, die overal in de lucht hangen te zingen of ergens aan het landen zijn. Er moet voorzichtig en in ganzenpas gelopen worden, om niet op een nestje te trappen. Een voor ons prachtig schouwspel.

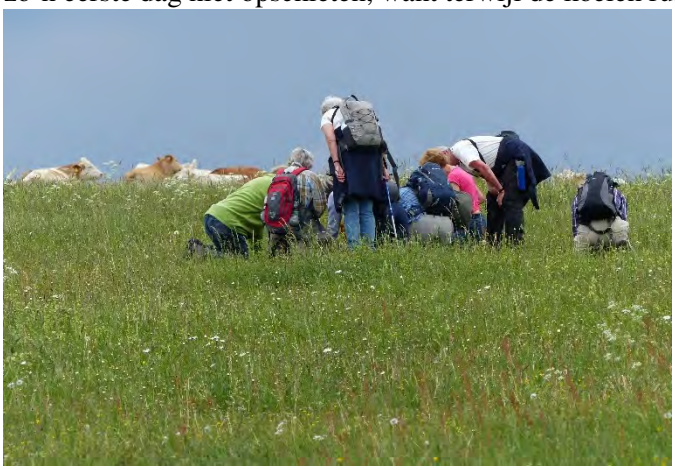

Planten zoeken naast de koeien; foto: Betty van Leeuwen

We hebben nog een stukje voor de boeg en kunnen de eerste dag niet te laat in het hotel arriveren. Als we nog een klein heuveltopje bekijken met karstverschijnselen en meer nieuwe plantensoorten vinden, zoals Knolsteenbreek, laat de onweersbui, die al in de verte hangt, zich steeds duidelijker horen. Dat betekent snel naar de auto lopen en wegrijden. Velmeden, waar we logeren, blijkt vanaf Kassel via kleinere wegen toch iets verder dan gedacht, zodat we rond zes uur arriveren. Tot onze verrassing krijgen twee dames een kamer in het hotel en gaat de rest naar het Gästehaus in een aangrenzend straatje op ruim 100 m afstand. Er tegenover is het Heimatmuseum, een prachtig in vakwerkstijl gerestaureerd huis. In het Gästehaus is het goed toeven en de kamersleutels passen allemaal op de buitendeur. Het dorp is stil en rustig, hoewel een regionale verbindingsweg pal langs het hotel loopt, maar veel verkeer komt daar niet langs. Deze streek is dun bevolkt. Om 19.00 uur kan gegeten worden. Royale porties uit de "gutbürgerliche Küche", met natuurlijk een machtige Nachtisch. Ook het vegetarische menu blijkt niet slecht, hoewel het drie dagen duurt voordat het tot de bediening doordringt, dat een soep met bouillon van bijv. kip voor een vegetariër ook niet kan. Wel liggen er verontrustende papieren in ieders kamer met de mededeling dat het de volgende dag (woensdag) Ruhetag zou zijn voor het hotel. Die avond krijgen we uitleg hoe e.e.a. in zijn werk zal gaan. Daarna zoeken we bijtijds met een gerust hart onze kamers op. Dat in bijna ieder huis een Zwarte Roodstaart broedt, hebben we door hun zang en de lange daglengte ook al ontdekt. Ik zoek nog even op de tv naar het weerbericht voor de volgende dag en ga ook vroeg slapen.

Op de "paadjes" blijven om niet op een nest van een veldleeuwerik te trappen; foto: Betty van Leeuwen

woensdag 23 mei

verslag: Ineke Klaver

De eerste dag in de Hohe Meissner. Na de lange reisdag zullen we vandaag niet veel rijden. Het "Viehhaus" is dichtbij en daar moet het mooi zijn. De parkeerplaats is op de wandelkaart goed aangegeven. Maar we kunnen hem toch niet vinden. We zien wel veel hele grote parkeerplaatsen. Zo veel, dat je denkt: hier komen regelmatig drommen toeristen. Gelukkig zien we al gauw, dat die er alleen in de winter zijn, om te skiën. Het duurt even voor we er achter komen, dat de "witte" weg, waarop we denken te rijden, op een wandelkaart geen autoweg is. Die zijn daarop in onopvallend grijs aangegeven. Inmiddels zijn we te ver doorgereden. Dus weer terug. En omdat we een mooie bloemenweide zien, willen we daar eerst wel gaan kijken. Er is een parkeerplaats naast. En laat dat nu net de gezochte parkeerplaats zijn. De rondwandeling met het "Viehhaus" is slechts 3,3 km. Een mooie afstand om de morgen mee door te komen. Het schiet niet erg op; er is zoveel moois te zien. Een hele groep paarse orchideeën tussen de boterbloemen. Een prachtig gezicht. Even verderop Zevenster.

Grote Anemoon; foto: Betty van Leeuwen

Bij een volgend weiland weer van alles uit te zoeken. Welke Geranium is dat? En welke Campanula? Omdat Betty denkt dat een ander stukje misschien toch mooier is, gaan we terug. Maar een gesprekje met een man met een hond, brengt ons toch weer naar het eerste plan: het Viehhaus. We lopen langs het gebouw van de Hessische Rundfunk (een belangrijk zendstation voor radio en TV) en onder 2 hele grote zendmasten door. Dat zijn meteen goede herkenningspunten. Ondertussen is het wel koffietijd. We vinden een mooi plekje, waar ondertussen van alles is te zien en te horen. Er komt zowaar een Oranjetipje langs. Bij ons zie je die niet meer in deze tijd van het jaar. Maar er zullen er die dag nog meerdere volgen. De Geelgors laat zich horen, maar niet zien. De Boompieper wel; die laat zijn parachute-imitatie een paar keer mooi zien.
De rondwandeling gaat niet helemaal volgens de kaart. Maar we komen wel weer bij de auto.

Daar ligt het "Bühlchen"!

Ons volgende doel is het "Bühlchen" bij Weissenbach. Volgens de kaart makkelijk te vinden, ware het niet dat er wegen afgesloten zijn. Via een "Umleitung" denken we er te komen. Totdat een grote asfalteringsauto de weg verspert. Nergens was aangegeven, dat je die weg niet in kon. De chauffeur van de TNT-auto achter ons, wordt er ook door verrast. Aan zijn gezicht is te zien, dat hij flink zit te mopperen. Gelukkig is de weg net breed genoeg, dat je – met een paar keer heen-en-weer steken - kunt draaien. Na weer een omweg komen we in Weissenbach. Maar dan nog de weg naar het "Bühlchen" vinden. Vragen bij een pension. Betty krijgt aanwijzingen, maar die vertrouwen we na korte tijd toch niet. Omdat we in Weissenbach een bordje hadden gezien, dat het 1,5 km wandelen is naar het "Bühlchen", besluiten we dat te doen. Dus weer terug naar Weissenbach. Auto geparkeerd en de bordjes volgen. Nog 1,3 km naar het Bühlchen. Nog 1,2 km. Nog 800 meter. En dan? Geen aanwijzingen meer welke kant we op moeten. Waar is de Duitse "Gründlichkeit"?

We zijn er gekomen. En het is een mooie bult, waar weer van alles is te zien.
Met als verrassing een hele groep "Frauenschuhe".

De Hohe Meissner zelf zullen we de hele week niet kunnen bereiken.
Alle wegen ernaar toe zijn afgesloten.

I.v.m. de Ruhetag blijkt ons diner zeer sober. In een kamertje, waar we in kunnen met de sleutel van Marchien/Miep (die hun kamer in het hotel hebben), staat een buffet met brood, vleeswaren en kaas. En de drank, die we 's morgens besteld hadden. Niet iets van salade. En ook geen voedzame Nachtisch!

Frauenschuh; foto: Ruud Knol. Tijdens de KNNV-reis in 2015 in Thüringen zagen we er heel veel.

donderdag 24 mei

verslag Joke Tammen

Vandaag een excursie naar Wanfried, vanwege het te verwachten regenfront; we zouden dan wat meer beschut lopen en dat klopt. Na de eerste paar meters lopen vallen de eerste druppels en al gauw moeten de regenponcho's aan, want het houdt op met zachtjes regenen.
Maar zoals het plantenliefhebbers betaamt, weerhoudt het ons niet om goed om ons heen te kijken en veel mooie plantensoorten te vinden.
Ook hier staan vele Witte Rapunzels (*Phyteuma spicatum)*, in alle stadia: in knop, in bloei maar ook veel uitgebloeide Rapunzels.
Na enige meters laat de mooie Boshengel (*Melampyrum sylvaticum)* zich zien, als ook de Bos-Zwartkoren (*Melampyrum nemorosum)*. Geel Nagelkruid (*Geum urbanum)* in overvloed.

Een mooi bloeiende Wolfskers (*Atropa bella-donna*). Belladonna: schone vrouw. Atropine is een middel om de oogpupil te verwijden, hetgeen in de Renaissance door de chique dames werd gebruikt als schoonheidsideaal. Maar ook nu nog wordt het door oogartsen bij oogonderzoek toegepast. Belladonna wordt in de homeopathie gebruikt bij o.a. hoge koorts en het zou een kalmerende werking hebben.

Belladonna; foto: Joke Tammen

Bolletjeskers; foto: Joke Tammen

Om nog wat te noemen, de Bolletjeskers (*Cardamina bulbifera*), Gele Monnikskap (*Aconitum vulparia*), Witte Engbloem (*Vincetoxicum hirundinaria*), Bleek Bosvogeltje (*Cephalanthera damasonium*), Grote Graslelie (*Anthericum liliago*).
Eigenlijk kan ik nog een rijtje volmaken met mooie waarnemingen.
Wat zeker niet onvermeld moet blijven is het zien van de Vuursalamander; bij ons in Nederland door de schimmelziekte Bsal (*Batrachochytrium salamandrivorans*) vrijwel uitgestorven. We treffen er op onze wandeling verschillende, het is wat je noemt de vondst van de dag/week, zo mooi!

De salamanders moeten dan ook een langdurige fotosessie doorstaan (op gepaste afstand).
Gelukkig kunnen we in een redelijk droog moment onze koffiepauze houden en zelfs van een droge lunch genieten. Daar moeten we wel een klein klimmetje voor over hebben, maar we komen dan ook op een mooi veld terecht, waar we o.a de Bergnachtorchis (*Platanthera chloranta*), treffen.
Na weer te zijn verkwikt en te hebben overlegd, wordt besloten om dezelfde weg terug te lopen en dan over te stappen op een andere route. We hebben namelijk nog maar 1/3 van de geplande route van 9 km gelopen. In ons tempo zullen we anders nooit op een redelijke tijd in ons onderkomen terug zijn.
Intussen begint het weer flink te regenen.
Het blijkt een goede keuze, mooi bosgebied met veel oude beuken, waar de Fluiter goed van zich laat horen.

Vuursalamander; foto: Joke Tammen

Het pad van de vervolgroute loopt naar beneden met idyllische uitzichten langs gerstvelden, waar de Klaprozen tussen bloeien. We genieten van een mooi lappendeken-uitzicht.
Moe en voldaan van deze mooie dag keren we weer naar "huis" in een behoorlijke mist. Het lijkt voor onze reisleidster Betty geen probleem te zijn, ook deze dag heeft ze ons weer veilig "thuis" gebracht.

Dank zij dit weer zagen we al die Vuursalamanders!
foto's: Leo Bogaard

vrijdag 25 mei

verslag: Anke Smits

Na de regen van gisteren is het lekker weer: een zonnetje en maximaal 23 graden.
De Hessische Schweiz ligt ten noorden en ten oosten van de stad Eschwege. Het doel voor vandaag is het plaatsje Neuerode om daar in de buurt een mooie wandeling te maken. Het is even zoeken naar de juiste Neuerode, maar rond 11 uur zijn we op het startpunt van de wandeling "Neuerode am Steinbruch".
Het wordt wandeling nummer 6 van 5,5 kilometer. Eerst een steile klim omhoog en na 1,4 kilometer een rustpunt met een prachtig uitzicht bij de Silberklippe.
Onderweg zien we o.a. Bingelkruid, Engbloem, Boswalstro en Turkse Lelie (maar welk dier peuzelt toch aan de knoppen van de Turkse Lelie?).
Verder langs de Grensweg: de vroegere grens tussen Pruisen en Hessen, we zien diverse grensstenen (jaartal 1867) met aan de ene kant KH (Kurfürstentum Hessen) en de andere kant KP (Königreich Preußen). We zien en ruiken overal Daslook. Dit is nu over de top heen en z'n plek wordt langzaam overgenomen door Mansoor en een maagdenpalmsoort. En welke nachtorchis is dat? De Welriekende- of de Bergnachtorchis? (is 's avonds gedetermineerd als de Bergnachtorchis).

Bergnachtorchis; foto: Anke Smits

Langs een mysterieus hekwerk gaat de wandeling verder langs een gedenksteen van een 11 jarige jongen, die op die plek ooit door de bliksem was getroffen, en het graf van een Franse soldaat. Na een lange afdaling rond 15.30 uur bij onze bus terug.
Op de terugweg gestopt in het dorpje Jestädt en een rondje gelopen om de mooie vakwerkhuizen te bekijken.
Om 17.15 uur weer terug in ons hotel in Velmeden, waar het koude pilsje prima smaakt.
Verder gezien o.a.: Monnikskap, Peperboompje, Bosandoorn, Heelkruid.
Diverse vogels waaronder Winterkoninkje, Fluiter, Goudhaantje.

De routes zijn goed aangegeven; foto: Anke Smits

Het graf van een Franse soldaat; foto: Betty van Leeuwen

zaterdag 26 mei

verslag: Leo Bogaard

Vandaag naar het woongebied van Frau Holle. Denk niet dat zij vandaag haar kussen uit schudt (sneeuw), want er is al volop zon !
Start 9:00 uur. We nemen de inmiddels bekende route over de Hohe Meissner. Na een korte rit parkeren we bij ons startpunt: Schwalbental.
Betty kiest voor rondwandeling 6. (Via aanlooproute 1J). Smal pad door bos omhoog. We worden ook hier begroet door de Fluiter.
Esdoornbos met ondergroei van Bosanemoon (uitgebloeid) en veel Witte Rapunzel.
Ook Vaste Judaspenning, met lancetvormige "penningen". Opvallend zijn de plekken Mansoor, met z'n glimmend groene bladeren. Nu beukenbos. Er is veel variatie in de loofbossen.
Op lichte plekken groeit Bosmuur, met wijd vertakte bloeistengels. Ook Boswederik en Kranssalomonszegel.
Langs het pad een tekstbord over vroegere bruinkoolmijn. Ook een oud kolenkarretje.
We slaan linksaf naar de Kalbesee. De Frau-Holle-Teich (vijver van Frau Holle) slaan we over, te toeristisch!
Weer een mooi steil pad (met leuning) tussen de Bontzandsteenrotsen. Uitzicht op steile wand, waar de Slechtvalk woont. Niet aanwezig. Wel een picknickbank. Die komt van pas: koffiepauze! Samen met nog een groep natuurliefhebbers .
Het is ondertussen warm; ik zoek de schaduw op. Morgenster (geel) en een Vals witje.
Verfrist verder. Veel bloeiende, blauwe Lupinen.

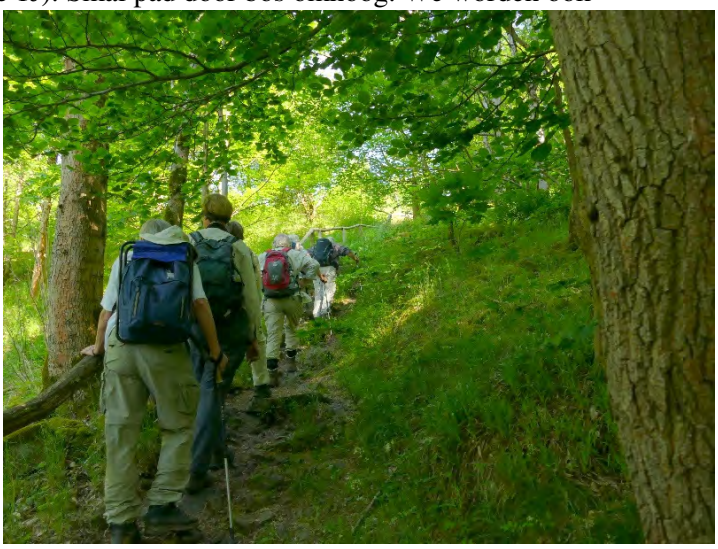

Mooi steil pad (met leuning); foto: Leo Bogaard

Veel Lupinen bij de Kalbesee; foto: Leo Bogaard

Nu zicht op de Kalbesee. Dit blijkt de voormalige bruinkoolgroeve te zijn, Tagebouw Kalbe.
Om de bruinkool te kunnen winnen is eerst een dikke laag basalt weggehakt. Dit ligt nu rond de groeve. De groeve is van 1949 tot 1974 in bedrijf geweest. Dit is het hoogste punt; nu horizontaal.
Behalve Oranjetipjes vliegen hier ook Boterbloempjes (nachtvlindertje, geel met bruine stippen). Een forse plant van de Mierikswortel en Bospaardenstaart. Vlinders: Klein geaderd witje, Landkaartje en Bont zandoogje. 't Is warm; weer wat drinken. Door sparrenbos met Goudhaantjes in de toppen en Lievevrouwebedstro op de bodem.
Een Hazelworm kruist ons pad !!
Bijna beneden, Nog even genieten van het uitzicht op Vockenrode.
Lunch bij ons busje.

Hazelworm; foto: Leo Bogaard

's Middags naar de Hielöcher, bij Frankershausen. We zijn er in 20 minuten.
Dit blijkt een sterk geaccidenteerd landschap van gips- en dolomietrotsen. Sedimenten van de 250 miljoen jaar geleden aanwezige Zegsteinsee. Die "Löcher" zijn dus dolinen (instortingen).
Volop Jeneverbessen! Ook Veldsalie en Beemdooievaarsbek. De Primula's zijn uitgebloeid.

Volop Jeneverbessen; foto: Leo Bogaard

Verfbrem en uitgebloeide (Duitse) Gentiaan. Vliegenorchis en Karthuizer Anjer. En een Groentje (vlinder). Botanisch heel interessant, echter nauwelijks schaduw en het is heet!
We houden het voor gezien. Joke heeft niet mee gewandeld en heeft de tijd onder een boom doorgebracht met als gezelschap een Koninginnepage!! Dat maakt jaloers.
Op de terugweg worden we opgehouden door een zeer trage huifkar met vrolijke bruiloftgasten.
Vijf uur thuis.

zondag 27 mei

verslag: Miep Verwoerd

Vandaag eerst op pad voor een stadsbezoek, namelijk naar Bad Sooden-Allendorf. Met bewolkt weer om, zoals gebruikelijk, even 9 uur vertrokken. De weg voert langs Vockerode, Wolfterode, Frankershausen en Orferode. We kunnen genieten van uitgestrekte korenvelden met Klaprozen, Kamille en soms Korenbloemen. Ook een Rode Wouw wordt gezien.
Het laatste stuk gaat door een boslandschap. Circa kwart voor elf hebben we in het kuuroord Bad Sooden-Allendorf een parkeerplaats gevonden. De beide stadsdelen Sooden en Allendorf zijn van elkaar gescheiden door de rivier de Werra.
Vanaf onze P in Sooden blijkt het slechts een klein stukje lopen te zijn naar het kuurgedeelte met het bekende "Gradierwerk". Dit "Gradierwerk" heeft in vroeger tijden gediend om de zoutconcentratie van het hier gevonden bronwater te verhogen. Door het verstuiven van het omhoog gepompte bronwater blijft een steeds hoger percentage van het zwaardere zout achter. Het bronwater loopt van boven naar beneden door een verticale houten constructie, die met sleedoorntakken is gevuld.

"Gradierwerk"; foto's: Miep Verwoerd

Tegenwoordig wordt dit zogenaamde Gradierwerk alleen nog voor inhaleerkuren gebruikt.
Helaas is het geheel "gesperrt", omdat de takkenbossen moeten worden vervangen. Dat vervangen moet eens in de 15 tot 20 jaar gebeuren.

Na dit geheel te hebben bewonderd zien we in het park nog een Maretak in een Esdoorn

Maretak; foto: Miep Verwoerd

Een enkeling doet nog wat sportieve oefeningen; foto: Miep Verwoerd

Vervolgens zijn we door de Söder Tor het oude centrum met het Kurpark, ingelopen. Daar kunnen we volop genieten van alle oude vakwerkhuizen. De KNNV trakteert ons, heerlijk zittend op een terras van Café Feldmann, op koffie. Vrijwel iedereen neemt daar gelijk een stuk Torte bij; de rabarber was favoriet.

Genieten op het terras van Café Feldmann; foto: Betty van Leeuwen

Hierna bekijkt iedereen op eigen gelegenheid dit gedeelte van Sooden. Ondertussen kan genoten worden van de muziek van een optredend orkest.

foto's: Miep Verwoerd

Teruglopend naar het busje zien we nog een schitterend bloeiende Tulpenboom.

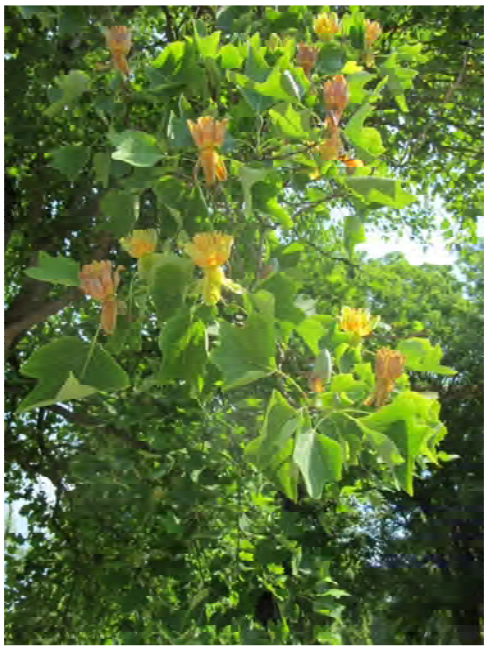

Tulpenboom; foto: Miep Verwoerd

Het volgende excursiedoel is de Hessische Schweiz, Hiertoe rijden we zuidwaarts, deels langs de spoorlijn, via Jestädt en Motzenrode, naar Hitzelrode. Even na twaalven komen we aan bij de Wanderparkplatz. Besloten wordt route 3 gedeeltelijk te gaan wandelen. We zien, wandelend over een langzaam stijgend asfaltpad, veel uitgebloeide Morgensterren en langs de bosrand o.a. Witte Rapunzel, Grote Hardvrucht en Bleek Bosvogeltje. Om kwart over een hebben we lunchpauze, vlakbij de "Ehemaliger Kolonnenweg der DDR-Grenztruppen" Iedereen is even een kijkje gaan nemen naar dit historische overblijfsel uit de vorige eeuw.

foto: Miep Verwoerd

"Ehemaliger Kolonnenweg der DDR-Grenztruppen"; foto: Miep Verwoerd

Daar worden nog een paar Orchideeën gevonden, zoals Bosvogeltje en Gevlekte Orchis. Na de lunch gaan we verder op het ingeslagen pad en zien we nog Bolletjeskers en Turkse Lelie. Bij het uitzichtspunt "Schöne Aussicht", op 520 m NN, hebben we een schitterend uitzicht op de Werra en het circa 5 km verder gelegen Bad Sooden-Allendorf. Verder wandelend treffen we nog Bleke Schubwortel en Doorwas aan. Intussen horen we in de verte gerommel in de lucht. Over lucht gesproken, die van Daslook komt ons tegemoet. Een stevig dalend pad, waar we ook Brede Wespen-orchis aantreffen, leidt ons via het dorpje Hitzelrode weer naar de parkeerplaats van het busje.

Tijdens de terugreis via Jestädt en Abterode beginnen na Volkerode de eerste regendruppels te vallen. Ook bliksemflitsen te zien, even later trekt een enorme hagelbui over. Daar er vrijwel geen zicht meer is, heeft Betty het busje gedirigeerd naar een parkeerplaats. Na een minuut of vijf vertrekken we weer, nu in een enorme regenbui. De hagel ligt hier en daar in hopen langs de weg. Het water stroomt als kleine modderrivieren over de weg. Om 5 uur zijn we weer terug bij ons hotel, maar we blijven nog even in het busje zitten tot het wat droger wordt. Een aantal is toen nog even koffie gaan drinken, terwijl het inmiddels weer behoorlijk regent.

maandag 28 mei

verslag: Marijk den Hoed

Op maandag rijden we naar Altenburschla gelegen aan de Werra, ten ZO van Eschwege. Altenburschla is een verstild dorp met fraaie vakwerkhuizen. Bijna te perfect…. . De zon schijnt, het is windstil, en de Huiszwaluwen vliegen af en aan.
We lopen langs de rivier; een nu snel stromende rivier, die we al een paar keer eerder tegen gekomen zijn. Floristisch niet erg interessant, maar als landschapsplaatje de moeite waard.

Dan naar het Lehmtahl voor een boswandeling van een kilometer of drie.
Ook dit gebied ligt in de zone van de oude grens Oost- en West-Duitsland, de zogenoemde "Grüne Band".

Niet ver vanwaar we starten ligt een zogenaamde Agentenschleuse. Het is een betonnen buis, zoals we die kennen als zinker onder bv een weg door. Maar deze buizen – van ca. 1 meter diameter- hadden geen watertransportfunctie maar dienden om Stasi-geheimagenten de gelegenheid te geven ongezien van Oost naar West te komen. Na de Wende is ie meteen dicht gegooid, maar recent bleek het toch een goed idee om die doorgang weer te openen om ook nu nog te kunnen laten zien hoe dat in die tijd werkte.

foto: Marijk den Hoed

De verwachtingen zijn hoog gespannen omdat de route van de boswandeling op de tweede dag hier niet ver vandaan ligt. We hebben toen prachtige bossen met een navenante floristische rijkdom gezien.
In het eerste deel van de wandeling valt dat een beetje tegen. Afwisselend beukenbos en naaldbos met een weinig bijzondere ondergroei, veel stikstof indicatoren en veel plaatsen waar het dode blad goed zichtbaar is door de spaarzame ondergroei. Het lijkt wel of de bodem of het beheer hier anders is dan in de bossen tot nu toe.

Daarna loopt de weg langs een reeks hooilanden waarvan er één bijzonder opvalt: op afstand is duidelijk te zien dat het vol staat met Margrieten. Dit in tegenstelling tot de omliggende hooilanden.
Eenmaal aangekomen treffen we een vegetatie die er "raar" uitziet. De bodem tussen de planten door is bedekt met een dikke mat verdord hooi. We zien - naast de uitbundig groeiende en bloeiende Margrieten – onder meer Grote Kaardenbol, Veldsalie, Glanshaver, Glad Walstro, Groot Streepzaad, Avondkoekoeksbloem, een Crucifeer met Apiumachtigblad, Dagkoekoeksbloem, Wilde Peen, Bijvoet, Vogelwikke, Esparcette; en veel minder, maar wel aanwezig, Grote Ratelaar en gek genoeg ook de Slanke Sleutelbloem, Cipres Wolfsmelk en Kleine Pimpernel.
Meer naar boven naar de bosrand toe wordt het soortenarmer en graziger, maar daar vinden we wel Orchideeën, zoals de Bosorchis en de Welriekende Nachtorchis.

We lunchen op een omgevallen boomstam, op wat je een klein plateau zou kunnen noemen, aan de rand van een verwaarloosde boomgaard (niet meer de moeite waard ?) en gaan daarna het bos verder door.
Langzaam maar zeker verandert de ondergroei van het beukenbos. We vinden Christoffelkruid in vrucht en verscheidene Bosorchideeën, die hier veel bescheidener van formaat zijn dan aan de bosrand.
We lopen naar beneden via een breed pad en vinden dan Rood Bosvogeltje… en nog één en nog één….Die hadden we nog niet eerder gezien.
Tenslotte komen bij een bron, de "Schaefenbergquelle", die zeer helder water levert aan een smalle beek die naar beneden langs ons pad blijft lopen. In de opvangbak hadden we al Hagedissen gezien. De beek met z'n mooi zandige bodem lijkt ook een goed biotoop.
Helemaal beneden komen we een "pluk" Vogelnestjes tegen. Je zou bijna gaan denken dat dat doodgewoon is…
Morgen als we weer thuis zijn, weten we weer beter !!

foto: Marijk den Hoed

Rood Bosvogeltje;
foto: Marijk den Hoed

foto: Marijk den Hoed

dinsdag 29 mei

verslag: Ineke Klaver

Omdat er voor de middag veel regen wordt voorspeld, lijkt het niet verstandig om halverwege de terugweg nog een wandelingetje te maken We ontbijten op ons gemak. Maken ons laatste lunchpakket klaar. En hebben dan nog royaal de tijd om onze spullen te pakken.
Dank zij de tomtom op de mobiele telefoon van Anke, hebben we nog een mooie route, voordat we op de snelweg zijn. Met 2 pauzes voor koffie, een boterham en om even de benen te strekken, komen we halverwege de middag droog in Arnhem aan.

Vogellijst

Samengesteld door Ineke Klaver en Joke Tammen

1	Wilde eend	14	Boompieper	27	Grasmus	40	Roek
2	Kuifeend	15	Witte Kwikstaart	28	Fluiter	41	Zwarte Kraai
3	Buizerd	16	Winterkoning	29	Fitis	42	Bonte Kraai
4	Torenvalk	17	Heggemus	30	Tjiftjaf	43	Spreeuw
5	Houtduif	18	Roodborst	31	Goudhaan	44	Huismus
6	Turkse Tortel	19	Zwarte Roodstaart	32	Pimpelmees	45	Vink
7	Gierzwaluw	20	Kramsvogel	33	Koolmees	46	Groenling
8	Zwarte Specht	21	Zanglijster	34	Zwarte Mees	47	Putter
9	Groene Specht	22	Grote Lijster	35	Boomklever	48	Europese Kanarie
10	Grote Bonte Specht	23	Merel	36	Ekster	49	Geelgors
11	Veldleeuwerik	24	Rietzanger	37	Gaai		
12	Boerenzwaluw	25	Tuinfluiter	38	Kauw		
13	Huiszwaluw	26	Zwartkop	39	Raaf	49	Aantal soorten

Torenvalk tegenover de kamer van Betty; foto: Betty van Leeuwen

Lijst(je) "overig"

Samengesteld door Anke Smits

Dagvlinders	**Nachtvlinders**
Blauwtjes (diverse)	Gerande spanner
Bont zandoogje	Boterbloempje
Citroenvlinder	Gammauiltje
Hooibeestje	Bruine daguil
Klein geaderd witje	Vals witje
Koninginnepage	
Landkaartje	**Libellen**
Oranjetipje	Keizerlibel
Pruimenpage	Weidebeekjuffer
Tweekleurig hooibeestje	
Groentje	**Overig**
	Hazelworm
	Vuursalamanders (!)

Kartuizeranjer; foto: Marchien van Looij

Gele Monnikskap; foto: Joke Tammen

Plantenlijst

Opmerkingen bij de plantenlijst Hohe Meissner 2018.
Voor de wetenschappelijke naamgeving van de soorten is gebruik gemaakt van Rothmaler (2009) "Excursionsflora von Deutschland", Berlin. Voor de familienamen en voor de Nederlandse namen is gebruik gemaakt van Van der Meijden (2005) "Heukels' Flora van Nederland" en waar het niet mogelijk was is gebruik gemaakt van Nederlandse namen in Lambinon (2008) "Flora van België, Groothertogdom Luxemburg, Noord Frankrijk en aangrenzende gebieden". Bij enkele planten was dit echter niet goed mogelijk; daar is de Duitse naam uit Rothmaler gebruikt.
Marchien van Looij

	Familie	**Nederlandse naam**	**Wetenschappelijke naam**
1	Aceraceae	Esdoorn Gewone	*Acer pseudoplatanus*
2		Esdoorn Noorse	*Acer platanoides*
3		Spaanse aak	*Acer campestre*
4	Alliaceae	Daslook	*Allium ursinum*
5		Kraailook	*Allium vineale*
6	Apiaceae	Berenklauw Gewone	*Heracleum sphondylium*
7		Bergvenkel	*Meum athamanticum*
8		Doorwas	*Bupleurum rotundifolia*
9		Engelwortel Gewone	*Angelica sylvestris*
10		Fluitenkruid	*Anthriscus sylvestris*
11		Heelkruid	*Sanicula europaea*
12		Kervel Dolle	*Chaerophyllum temulum*
13		Laserkruid Breed	*Laserpitium latifolium*
14		Peen	*Daucus carota*
15		Zevenblad	*Aegopodium podagraria*
16	Apocynaceae	Maagdenpalm Kleine	*Vinca minor*
17	Araliaceae	Klimop	*Hedera helix*
18	Aristolochiaceae	Mansoor	*Asarum europaeum*
19	Asclepiadaceae	Engbloem Witte	*Vincetoxicum hirundinaria*
20	Asparagaceae	Asperge	*Asparagus officinalis*
21		Dalkruid	*Maianthemum bifolium*
22		Graslelie Grote	*Anthericum liliago*

23		Salomonszegel Gewone	*Polygonatum multiflorum*
24		Salomonszegel Krans-	*Polygonatum verticillatum*
25	Asteraceae	Akkerkool	*Lapsana communis*
26		Bijvoet	*Artemisia vulgaris*
27		Boerenwormkruid	*Tanacetum vulgare*
28		Centaurie Berg-	*Centaurea montana*
29		Distel Akker-	*Cirsium arvense*
30		Distel Speer-	*Cirsium vulgare*
31		Driedistel	*Carlina vulgaris*
32		Duizendblad	*Achillea millefolium*
33		Havikskruid Bleek	*Hieracium schmidtii*
34		Havikskruid Gevlekt	*Hieracium maculatum*
35		Havikskruid Oranje	*Hieracium aurantiacum*
36		Hoefblad Klein	*Tussilago farfara*
37		Kale jonker	*Cirsium palustre*
38		Kamille Schijf-	*Matricaria discoides*
39		Koninginnekruid	*Eupatorium cannabinum*
40		Kruiskruid Schaduw-	*Senecio nemorensis*
41		Madeliefje	*Bellis perennis*
42		Margriet Gewone	*Leucanthemum vulgare*
43		Melkdistel Gekroesde	*Sonchus asper*
44		Morgenster Gele	*Tragopogon pratensis* ssp. *pratensis*
45		Muizenoor	*Hieracium pilosella*
46		Muursla	*Mycelis muralis*
47		Paardenbloem	*Taraxacum officinale*
48		Streepzaad Groot	*Crepis biennis*
49	Betulaceae	Berk Ruwe	*Betula pendula*
50		Haagbeuk	*Carpinus betulus*
51		Hazelaar	*Corylus avellana*
52	Borinagaceae	Vergeet-mij-nietje Akker-	*Myosotis arvensis*
53	Brassicaceae	Bolletjeskers	*Cardamine bulbifera*
54		Hardvrucht Grote	*Bunias orientalis*
55		Herderstasje	*Capsella bursa-pastoris*
56		Judaspenning Wilde	*Lunaria redivia*
57		Look-zonder-look	*Alliaria petiolata*
58		Mieriks wortel	*Armoracia rusticana*
59		Pinksterbloem	*Cardamine pratensis*
60		Raket Gewone	*Sisymbrium officinale*
61		Veldkers Bos-	*Cardamine flexuosa*
62		Veldkers Springzaad-	*Cardamine impatiens*
63		Witte krodde	*Thlaspi arvense*
64	Campanulaceae	Klokje Gras-	*Campanula rotundifolia*
65		Klokje Pracht	*Campanula persicifolia*
66		Klokje Weide-	*Campanula patula*
67		Lanzettblättrige Glockenblume	*Campanula baumgartnii*
68		Rapunzel Witte	*Phyteuma spicatum* ssp. *spicatum*
69	Cannabaceae	Hop	*Humulus lupulus*
70	Caprifoliaceae	Gelderse roos	*Viburnum opulus*
71		Kamperfoelie Wilde	*Lonicera periclymenum*
72		Vlier Gewone	*Sambucus nigra*
73		Vlier Tros-	*Sambucus racemosa*
74	Carophyllaceae	Anjer Kartuizer-	*Dianthus carthusianorum*
75		Breukkruid Kaal	*Hernaria glabra*
76		Drienerfmuur	*Moehringia trinervia*

77		Hoornbloem Akker-	*Cerastium arvense*
78		Hoornbloem Gewone	*Cerastium fontanum vulgare*
79		Koekoeksbloem Avond-	*Silene latifolia alba*
80		Koekoeksbloem Dag-	*Silene dioica*
81		Koekoeksbloem Echte	*Silene flos-cuculi*
82		Liggende vetmuur	*Sagina procumbens*
83		Muur Bos-	*Stellaria nemorum*
84		Muur Gras-	*Stellaria graminea*
85		Muur Grote	*Stellaria holostea*
86		Muur Vogel-	*Stellaria media*
87		Zandmuur Gewone	*Arenaria serpyllifolia*
88	Cistaceae	Zonneroosje Geel	*Helianthemum nummularium*
89	Colchicaceae	Herfsttijloos	*Colchicum autumnale*
90	Cornaceae	Kornoelje Rode	*Cornus sanguinea*
91	Cupressaceae	Jeneverbes	*Juniperus communis*
92	Cyperaceae	Bies Bos-	*Scirpus sylvaticus*
93		Veenpluis	*Eriophorum angustifolia*
94		Wollegras Eenarig	*Eriophorum vaginatum*
95		Zegge Blauwe	*Carex panicea*
96		Zegge Bos-	*Carex sylvatica*
97		Zegge Groene berm-	*Carex divulsa*
98		Zegge Zeegroene	*Carex flacca*
99	Dipsacaceae	Beemdkroon	*Knautia arvensis*
100		Kaardenbol Grote	*Dipsacus fullonum*
101	Equisetaceae	Heermoes	*Equisetum arvense*
102		Holpijp	*Equisetum fluviatile*
103		Paardestaart Bos-	*Equisetum sylvaticum*
104	Ericaceae	Bosbes Blauwe	*Vaccinium myrtilus*
105		Bosbes Rode	*Vaccinium vitis-ideae*
106	Euphorbiaceae	Bingelkruid Bos-	*Mercurialis perennis*
107	Euphorbiaceae	Kroontjeskruid	*Euphorbia helioscopia*
108	Euphorbiaceae	Wolfsmelk Cipres-	*Euphorbia cyparissias*
109	Fabaceae	Brem Verf-	*Genista tinctoria*
110		Esparcette	*Onobrychis viciifolia*
111		Hokjespeul	*Astragalus glycyphyllos*
112		Honingklaver spec.	*Melilotus*
113		Hopklaver	*Medicago lupulina*
114		Klaver Berg-	*Trifolium montanum*
115		Klaver Bochtige	*Trifolium medium*
116		Klaver Kleine	*Trifolium dubium*
117		Klaver Liggende	*Trifolium campestre*
118		Klaver Rode	*Trifolium pratense*
119		Klaver Witte	*Trifolium repens*
120		Lathyrus Bos-	*Lathyrus sylvestris*
121		Lathyrus Brede	*Lathyrus latifolia*
122		Lathyrus Veld-	*Lathyrus pratense*
123		Lathyrus Voorjaars-	*Lathyrus vernus*
124		Lupine Blauwe	*Lupinus angustifolius*
125		Paardenhoefklaver	*Hippocrepis comosa*
126		Rolklaver Gewone	*Lotus corniculatus*
127		Wikke Heggen-	*Vicia sepium*
128		Wikke Ringel-	*Vicia hirsuta*
129		Wikke Vierzadige-	*Vicia tetrasperma*
130		Wikke Vogel-	*Vicia cracca*

131		Wondklaver	*Anthyllis vulneraria*
132		Klaver Basterd-	*Trifolium hybridum*
133	Fagaceae	Beuk	*Fagus sylvatica*
134		Eik Winter-	*Quercus petraea*
135		Eik Zomer-	*Quercus robur*
136	Gentianaceae	Gentiaan Duitse	*Gentianella germanica*
137	Geraniaceae	Ooievaarsbek Beemd-	*Geranium pratense*
138		Ooievaarsbek Berm-	*Geranium pyrenaicum*
139		Ooievaarsbek Bos	*Geranium sylvaticum*
140		Ooievaarsbek Slipbadige	*Geranium dissectum*
141		Robertskruid	*Geranium robertianum*
142	Hippocastanaceae	Paardenkastanje Witte	*Aesculus hippocastranum*
143	Hydrocharitaceae	Krabbenscheer	*Stratiotesaloides*
144	Juncaceae	Hainbinse Kahle	*Luzula glabrata*
145		Hainbinse Schneeweisse	*Luzula nivea*
146		Veldbies Gewone	*Luzula campestris*
147		Veldbies Witte	*Luzula luzuloides*
148	Lamiaceae	Andoorn Bos-	*Stachys sylvatica*
149		Ballote Stinkende	*Ballota nigra meridionalis*
150		Brunel Grote	*Prunella grandiflora*
151		Dovenetel Gele	*Lamiastrum galeobdolon*
152		Dovenetel Paarse	*Lamium purpureum*
153		Dovenetel Witte	*Lamium album*
154		Hondsdraf	*Glechoma hederacea*
155		Marjolein Wilde	*Origanum vulgare*
156		Salie Veld-	*Salvia pratensis*
157		Zenegroen Harig	*Ajuga genevensis*
158		Zenegroen Kruipend	*Ajuga reptans*
159	Liliaceae	Lelie Turkse	*Lilium martagon*
160	Linaceae	Geelhartje	*Linum catharticum*
161	Loranthaceae	Maretak	*Viscum album*
162	Magnoliaceae	Tulpenboom Amerikaanse	*Liriodendron tulipifera*
163	Malaceae	Appel Wilde	*Malus sylvestris*
164	Malvaceae	Linde Zomer-	*Tilia platypyllos*
165	Melanthiaceae	Eenbes	*Paris quadrifolia*
166	Oleaceae	Es	*Fraxinus excelsior*
167	Oleaceae	Liguster Wilde	*Ligustrum vulgare*
168	Onograceae	Wilgenroosje	*Chamerion angustifolium*
169	Orchidaceae	Bosvogeltje Bleek	*Cephalanthera damasonium*
170		Bosvogeltje Rood	*Cephalanthera rubra*
171		Keverorchis Grote	*Neottia ovata*
172		Nachtorchis Berg-	*Platanthera chlorantha*
173		Orchis Bos-	*Dactylorhiza maculata ssp. Fuchsii*
174		Orchis Brede	*Dactylorhiza majalis* ssp. *majalis*
175		Orchis Brede wespen-	*Epipactis helleborine*
176		Orchis Gevlekte	*Dactylorhiza maculata* ssp. *maculata*
177		Orchis Groenknol-	*Liparis loeselii*
178		Orchis Mannetjes-	*Orchis mascula*
179		Orchis Vliegen-	*Ophrys insectifera*
180		Vogelnestje	*Neottia nidus-avis*
181		Vrouwenschoentje	*Cypripedium calceolus*
182	Orobanchaceae	Kartelblad Moeras-	*Pedicularis palustris*
183		Hengel Bos-	*Melampyrum sylvaticum*
184		Ratelaar Grote	*Rhinanthus angustifolius*

185		Ratelaar Kleine	*Rhinanthus minor*
186		Schubwortel Bleke	*Lathraea sqamaria*
187		Zwartkoren Bos-	*Melampyrum nemorosum*
188	Oxilidaceae	Klaverzuring Witte	*Oxalis acetosella*
189	Papaveraceae	Klaproos Grote	*Papaver rhoeas*
190		Stinkende gouwe	*Chelidonium majus*
191	Pinaceae	Den Grove	*Pinus sylvestris*
192		Lork, Europese	*Larix decidua*
193		Spar Douglas-	*Pseudotsuga menziesii*
194		Spar Fijn-	*Picea abies*
195	Plantaginaceae	Ereprijs Gewone	*Veronica chamaedrys*
196		Ereprijs Bos-	*Veronica montana*
197		Ereprijs Brede	*Veronica austriaca teucrium*
198		Ereprijs Mannetjes-	*Veronica officinalis*
199		Ereprijs Tijm-	*Veronica serpylifolia*
200		Vingerhoedskruid	*Digitalis purpurea*
201		Vlasbekje	*Linaria vulgaris*
202		Weegbree Getande	*Plantago major intermedia*
203		Weegbree Grote	*Plantago major*
204		Weegbree Ruige	*Plantago media*
205		Weegbree Smalle	*Plantago lanceolata*
206	Poaceae	Bevertjes	*Briza media*
207		Blauwgras	*Sesleria albicans*
208		Dravik Berg-	*Bromopsis erecta*
209		Dravik IJle	*Anisantha sterilis*
210		Dravik Zachte	*Bromus hordeaceus*
211		Gierstgras Bos-	*Milium vernale*
212		Glanshaver	*Arrhenatherum elatius*
213		Kamgras	*Cynosurus cristatus*
214		Kropaar	*Dactylis glomerata*
215		Parelgras Eenbloemig	*Melica uniflora*
216		Pijpenstrootje	*Molinia caerulea*
217		Raaigras Engels	*Lolium perenne*
218		Reukgras Gewoon	*Anthoxanthum odoratum*
219		Riet	*Phragmites australis*
220		Rietgras	*Phalaris arundinacea*
221		Schaduwgras	*Poa nemoralis*
222		Smele Bochtige	*Deschampsia flexuosa*
223		Straatgras	*Poa annua*
224		Vossenstaart Geknikte	*Alopecuris geniculatus*
225		Vossenstaart Grote	*Alopecuris gpratensis*
226	Polygalaceae	Vleugeltjesbloem Gewone	*Polygala vulgaris*
227	Polygonaceae	Adderwortel	*Persicaria distorta*
228		Varkensgras	*Polygonum aviculare*
229		Zuring Krul-	*Rumex crispus*
230		Zuring Ridder-	*Rumex obtusifolis*
231		Zuring Veld-	*Rumex acetosa*
232	Polypodiaceae	Stekelvaren Brede	*Dryopteris dilatata*
233	Primulaceae	Penningkruid	*Lysimachia nummularia*
234		Sleutelbloem Gulden	*Primula veris*
235		Sleutelbloem Slanke	*Primula eliator*
236		Wederik Bos-	*Lysimachia nemorum*
237		Zevenster	*Trientalis europaea*
238	Ranunculaceae	Akelei Wilde	*Aquilegia vulgaris*

239		Anemoon Bos-	*Anemone nemorosa*
240		Anemoon Grote	*Anemone sylvestris*
241		Bosrank	*Clematis vitalba*
242		Boterbloem Gulden	*Ranunculus auricomus*
243		Boterbloem Knol-	*Ranunculus bulbosus*
244		Boterbloem Kruipende	*Ranunculus repens*
245		Boterbloem Scherpe	*Ranunculus acris*
246		Christoffelkruid	*Actaea spicata*
247		Monninkskap Gele	*Aconitum vulparia*
248	Rosacaea	Agrimonie Gewone	*Agrimonia eupatoria*
249		Aardbei Bos-	*Fragaria vesca*
250		Aardbei Heuvel-	*Fragaria viridis*
251		Braam Gewone	*Rubus fruticosus*
252		Egelantier	*Rosa rubiginosa*
253		Framboos	*Rubus idaeus*
254		Lijsterbes Wilde	*Sorbus aucuparia*
255		Meidoorn Eenstijlige	*Crataegus monogyna*
256		Nagelkruid Geel	*Geum urbanum*
257		Pimpernel Kleine	*Sanguisorba minor* ssp. *minor*
258		Sleedoorn	*Prunus spinosa*
259		Spirea Moeras-	*Filipendula ulmaria*
260		Vijfvingerkruid	*Potentilla reptans*
261		Vrouwenmantel	*Alchemilla spec.*
262		Zilverschoon	*Potentilla anserina*
263	Rubiaceae	Kleefkruid	*Galium aparine*
264		Lievevrouwenbedstro	*Galium odoratum*
265		Walstro Bos-	*Galium sylvaticum*
266		Walstro Geel	*Galium verum*
267		Walstro Glad	*Galium mollugo*
268		Walstro Kruisblad-	*Cruciata laevipes*
269		Walstro Liggend	*Galium saxatile*
270	Salicaceae	Populier Ratel-	*Populus tremula*
271	Saxifragaceae	Steenbreek Knol-	*Saxifraga granulata*
272	Scrophulariaceae	Helmkruid Knopig	*Scrophularia nodosa*
273	Solanaceae	Wolfskers	*Atropa bella-donna*
274	Thymelaeaceae	Peperboompje Rood	*Daphne mezereum*
275		Peperboompje Zwart	*Daphne laureoloa*
276	Ulmaceae	Iep Ruwe	*Ulmus glabra*
277	Urticacaea	Brandnetel Grote	*Urtica dioica*
278		Brandnetel Kleine	*Urtica urens*
279	Valerianaceae	Valeriaan Echte	*Valeriana officinalis*
280	Valerianaceae	Veldsla	*Valerianella locusta*

foto: Leo Bogaard